

MOSSÈN JACINT VERDAGUER I SANTALÓ. EL SACERDOT: VIDA I DRAMA

ANTONI PLADEVALL I FONT

A Jacint Verdaguer, el va conèixer tothom en vida seva i fins als nostres dies com *Mn. Cinto Verdaguer*, o *Mn. Cinto* a seques. Remarco aquest punt perquè el seu caràcter de sacerdot o eclesiàstic va indestriablement lligat al seu nom i a la seva vida. Si el noi de Folgueroles, Jacint Verdaguer, no hagués anat al seminari de Vic i no hagués fet amistat amb Jaume Collell i altres lletraferits de la ciutat, no hauria passat d'ésser un pobre fadrístern de poble amb dots de versificador i d'una fama que difícilment hauria traspassat la dotzena escassa de quilòmetres quadrats que té el municipi del seu poble natal.

Dir això pot semblar agosarat, però com a estudiós de la comarca d'Osona i com a fill d'un poble, que dista de Vic molts pocs metres més que Folgueroles, afegit això al fet d'haver passat pel mateix seminari i ésser sacerdot, m'autoritzen a dir-ho més que no pas les afirmacions gratuïtes d'alguns biògrafs seus, desconexedors del país i de l'època, que més endavant s'esmentaran.

Aquí no podrem detallar els seus mèrits literaris, però com a poeta va refer o revitalitzar un idioma i una poesia, que havien decaïgut moltíssim des de feia uns tres segles, per raons ja ben estudiades, i la llengua perquè s'havia relegat en la pràctica a la parla quotidiana de la gent poc il·lustrada o de pagès. Tampoc ens escau parlar de la seva àmplia cultura que el feren arriscar a dotar el català d'uns cants èpics de gran volada i d'un conjunt de poesia patriòtica i religiosa, sense cap mena de dubte la més popular i coneguda al país. Deixem l'estudi de tots aquests aspectes, així com parlar de la magnífica prosa dels seus viatges, rondalles o cartes de la polèmica o defensa pròpia dels moments de la seva crisi i topada amb els poders fàctics del moment, per als especialistes i aquí únicament ens concretarem al Mn. Cinto sacerdot. És obvi que sovint ens caldrà fer al·lusions al seu mèrit com a poeta perquè aquest es troba totalment vinculat al del seu sacerdocí.

La *lira* i el *calze*, que ell evoca tantes vegades en la seva poesia i en la seva prosa, són tan indestriables que sense calze segurament no hauria sonat la seva lira o ho hauria fet amb uns tons xarons o vulgars, i sense lira no hauria passat d'ésser un rector de pagès anònim.

És aquest un tema que ha «preocupat» a molts biògrafs de Verdaguer i que l'han «sollucionat» molt subjectivament i sovint molt erròniament. Recordem només la biografia de Sebastià Joan Arbó, meritòria en molts conceptes, però força desgraciada en altres, en la qual, en tocar aquest tema, escriu o rebla la seva singular i creiem que errònia posició en el pròleg a la segona edició de la seva biografia *La vida tràgica de Mossèn Jacint Verdaguer*, Aedos, Barcelona 1970, amb aquests mots (pàg. 25):

«Jo continuo creient que va ésser una dissort per a Verdaguer i un error el seu ingrés al sacerdoci, si més no en el moment en què ho va fer, i que l'Església no va guanyar-hi res».

És aquesta una afirmació totalment gratuïta i desafortunada que indica que no va saber entrar en l'interior del poeta, tot i les més de cinc-centes pàgines que hi dedica en la seva obra.

Mn. Cinto Verdaguer va viure 57 anys, d'ells va exercir com a sacerdot 32, però aquests varen anar precedits de 15 anys d'estudi o formació al seminari de Vic, entre 1855 i 1870, anys bàsics per a la seva maduració com a poeta i com a sacerdot. Dintre els 32 anys que exercí com a sacerdot encara s'hi pot fer una clara divisió: els 16 primers, anteriors a l'inici de la seva crisi personal que arrenca del 1886 quan, a 41 anys, va fer el seu somniat viatge a Terra Santa, i els 16 darrers quan va entrar en una crisi interior que el feren abocar o llençar-se de ple a obres de caritat i a treure el mal que afectava la societat, amb caritats exagerades i actes de pietat que incloïen fins i tot la pràctica d'exorcismes.

Això justifica que dividim aquí en dos apartats la nostra exposició sobre Jacint Verdaguer com a sacerdot. La primera inclourà setze primers anys del seu sacerdoci, amb allusions indispensables al seu origen, ambient social i sobretot formació al seminari, i la segona, els darrers setze anys de la seva vida, centrats pràcticament en la crisi o en el que s'ha denominat ben ajustadament «el drama de Mn. Cinto» o cas Verdaguer. A desgrat de la diferència o disparitat real entre la cronologia d'ambdues parts, segons hi haurà ocasió de considerar, la ruptura que es produí en la vida de Verdaguer entre els anys 1886 i 1892, marca un abans i un després que justifiquen plenament aquesta divisió.

Advertim finalment que la visió que aquí es preten donar és la d'un historiadore, això no obstant aquest és sacerdot, fill d'un poble de la Plana de Vic, ha estudiat tretze anys al seminari de Vic, ha residit temporalment 31 anys a la Casa Assil de Vic, on Verdaguer tenia tanta por d'ésser reclòs –bé que amb circumstàncies ben diferents–, i ha tingut relació directa amb diferents persones que havien viscut «el drama» de Verdaguer, sobretot amb gent que havia tractat d'aprop el canonge Collell.

I. MN. CINTO VERDAGUER, SACERDOT I POETA

1. Naixença i formació al seminari

Jacint Verdaguer va néixer a Folgueroles, un poblet situat a uns cinc quilòmetres en línia recta, a llevant de la ciutat de Vic, i a un parell més per les modernes carreteres. Fem aquesta precisió perquè el jove Verdaguer va fer uns quinze anys a peu, cada dia, aquests cinc quilòmetres de Folgueroles al seminari de Vic, cada dia llevat de les festes i períodes de vacances.

Folgueroles era un poblet de pagesos i picapedrers, per les pedreres que envolten la població, i tenia en aquells moments uns 930 habitants, xifra que anà disminuint en temps de la infància de Mn. Cinto i que no recuperaria fins els volts del 1930; ara el seu cens s'apropa als 1.500 habitants. Quan va néixer Mn. Cinto, el 17 de maig de 1845, el poblet tenia 89 cases habitades, a les que calia sumar les 58 del veí nucli de la Ricardera, 10 del carrer de la Font, 6 del de Passavant i un bon nombre de masies.

Precisament d'una d'aquestes masies, situada a la ratlla fronterera entre Folgueroles i Tavernoles, els Torrents, procedia el pare del poeta, en Pep dels Torrents, un fadrístern dels masovers del mas, que inicialment n'havien estat els amos, però que, per revessos de fortuna ocasionats per les guerres carlines, s'hagueren de vendre la finca als Picó, uns rics barcelonins. En Pep dels Torrents, junt amb el seu oncle Mon, s'havien construït una sòlida casa al carrer Major de la població, on passà a residir en casar-se amb Josepa Santaló i Planas, filla d'un fuster de Folgueroles. El nom complert del pare, que feia de pagès i de paleta i expert en el tractament i col·locació de la pedra, amb què es feien totes les cases del poble, era el de Josep Verdaguer i Ordeix.

El matrimoni va tenir vuit fills dels quals cinc varen morir infants, tres als pocs mesos d'existència. Els que sobrevisqueren foren l'hereu Miquel, nascut el 1842, que va viure només quaranta anys, Jacint, nascut el 1845, que en viuria 57 i la Teresa, nascuda el 1846, que sobreviuria al poeta.

Entre en Miquel i en Jacint, la mare va tenir un fill de nom Jaume nascut el 1844, que visqué sis mesos, i un parell d'abortaments, i és tradició que va prometre que si li vivia algun altre fill el faria sacerdot. És aquest un argument que algun dels biògrafs del poeta ha fet servir per dir que el petit Jacint no tenia vocació, i que el varen fer capellà a la força. Els que diuen això desconeixen del tot la vida i costums de l'època. Totes les famílies normals, pagesos o gent de poblacions del que avui en diríem classe mitja, destinaven un fill pel sacerdoci, normalment el segon. La destinació la feien els pares, la «vocació» l'havien de madurar els fills; aquests acabaven la carrera o bé «penjaven els hàbits» en els llargs 15 anys que aquella durava entre gramàtica, retòrica, filosofia, teologia i moral.

S'han fet molts treballs sobre el seminari de Vic i en especial hi ha la tesi recent de Ramon Rial, i per ells sabem que el seminari, inclòs el col·legi annexe

de segon ensenyament que hi havia en el mateix edifici i amb els mateixos mestres (creat el 1844 pel que més tard seria bisbe de Lleida Dr. Marià Puigllat), l'any 1855, quan l'adolescent Verdaguer hi començà els estudis, comptava amb 1147 alumnes, aquesta xifra es mantingué i fins augmentà tot el temps que Verdaguer hi cursà els estudis.

Verdaguer hi estudià fins el 1870 en què fou ordenat sacerdot i en ell i en la notable Biblioteca Episcopal –creada a finals del segle XVIII pel jesuïta exclaustrat, el vigatà Lluçà Gallissà i Costa, amparat pel bisbe Francesc de Veyan y Mola–, Verdaguer hi adquirí una vasta cultura, que ben aviat va demostrar en els treballs previs a la famosa *Atlàntida*, abans concebuda com un poema dedicat a Colom i a l'Espanya naixent.

No ens escau aquí parlar dels seus primers poemes, alguns publicats recentment com a *Poemes de Joventut* (editats el 1996), ni dels versos inicials «vallfogonescos» com els «Goigs de Sant Taló», dedicats irònicament al professor Esteve Serra i Miàs, que el va suspendre del curs; sí en canvi destacar que de bon inici va demostrar una gran facilitat per la versificació i que el contacte i amistat amb el seminarista vigatà Jaume Collell, el futur literat i mestre de periodisme, gairebé dos anys més jove que Verdaguer, el va anar pulint fins al punt de merèixer ja un premi extraordinari en els Jocs Florals de 1865, quan tot just tenia vint anys.

Verdaguer, seguint un costum molt corrent en els seminaristes que eren de famílies més humils o de llocs molt apartats de Vic, per no ésser una càrrega per a la família, va entrar com a «senyor mestre» a Can Tona, una casa de parents seus, un xic més propera a Vic, el 1863, a divuit anys. La tasca d'aquests seminaristes era la d'ajudar en feines secundàries al mas i la de fer de mestre o ensenyar de lletra a la mainada dels masos.

Collell i altres amics lletraferits de Vic es reunien amb Verdaguer en algunes jornades determinades, a la Font del Desmai o de Torre Morgades de Vic i allà crearen l'Esbart de Vic, que va funcionar activament entre 1867 i 1869. La Font del Desmai era i és molt propera a Can Tona i això facilitava que Verdaguer, el més destacat dels assistents, hi pogués assistir normalment. Després del 1870 ja es feren poques reunions, però en teoria l'Esbart subsistí fins el 1879, quan amb poesies del grup es publicà l'obra *La Garba muntanyesa, recull de poesies de l'Esbart de Vic*.

2. Verdaguer sacerdot

Pel setembre de 1870 fou ordenat capellà i el 2 d'octubre, la diada del Roser, aleshores molt celebrada, va cantar missa a la capella de Sant Jordi de Puigseslloses, del terme i parròquia de Folgueroles, no lluny de la Font del Desmai, aixecada sobre un petit puig coronat per la capella i un gran dolmen, del que va pendre el nom. Quan se li féu retret dels seus cants èpics, sobretot de

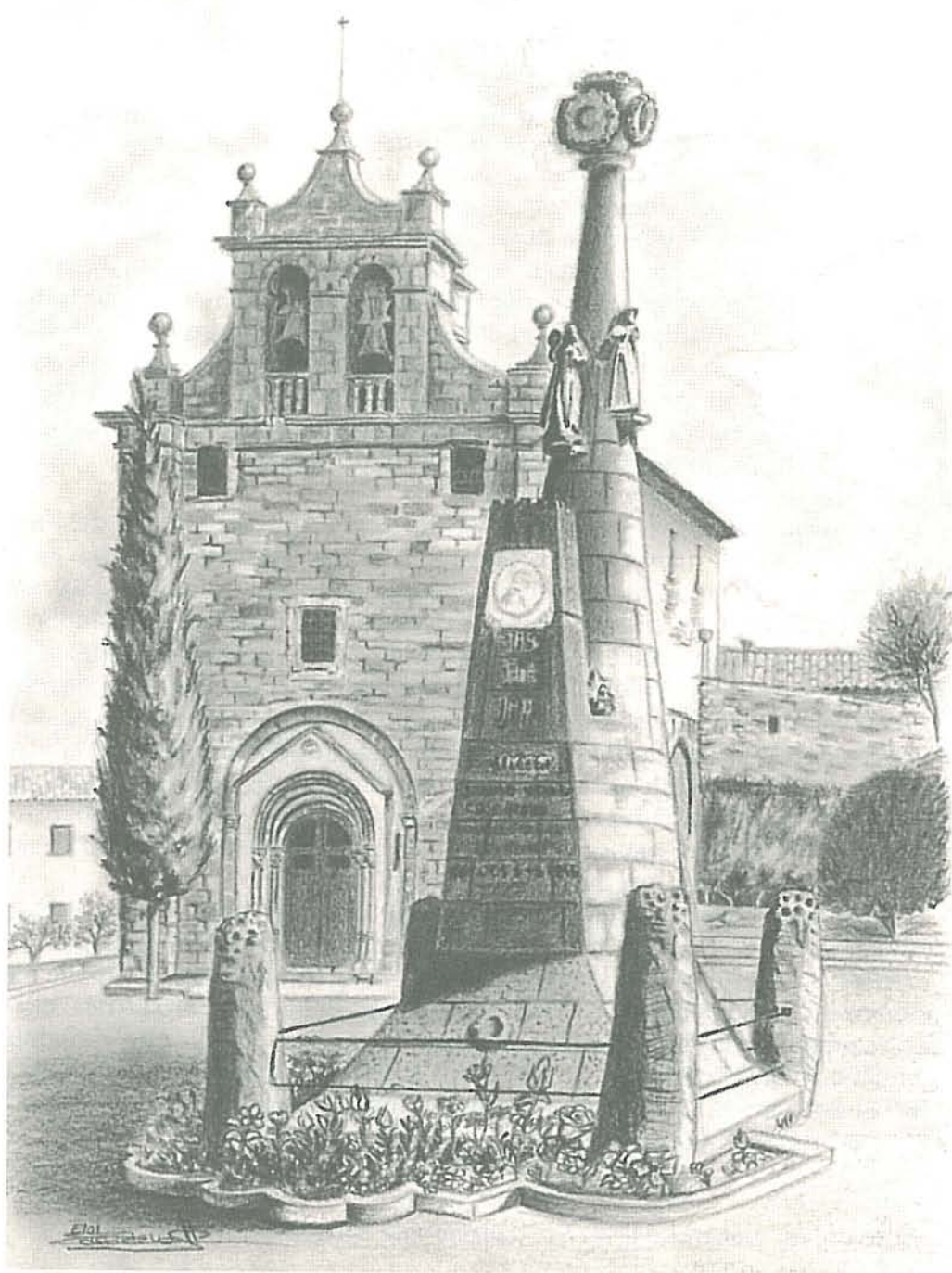

Fig. 1. Església parroquial de Folgueroles, amb el monument dedicat a Jacint Verdaguer realitzat per l'arquitecte Josep M. Pericas l'any 1908.

l'Atlàntida, ell digué que cantà missa entre un dolmen i un altar. La seva mare que tan havia suspirat per veure'l capellà i a la que molts atribueixen el fet que s'hagués fet sacerdot, es trobava malalta en cantar ell missa, però assistí joiosa a festa i morí pocs mesos després, pel gener de 1871.

El mateix any 1871 fou destinat com a vicari a Vinyoles d'Orís, d'on n'era rector Mn. Josep Galzeran i Tarrés, fervent carlí, que en saber que un seu germà, caporal o brigadier carlí, havia mort en una de les topades d'inici de la tercera guerra carlista, que començà a casa nostra a finals del 1872, abandonà la parròquia i el reemplaçà en la lluita i aviat en el grau militar i tot.

Mn. Cinto, que aleshores treballava de valent en la gran obra de *l'Atlàntida* es trobà sol a la parròquia i mal cuidat i ple de feina va començar a patir fortes migranyes i a empallidir. L'any 1873 davant els perills de la guerra, durant el mes de febrer, marxà uns dies al Rosselló o Conflent amb el seu amic Jaume Collell, però retornà aviat i es reintegrà a la parròquia on residí tot el 1873 i part del 1874. La malaltia o migranyes persistiren i els doctors li dictaminaren «anèmia cerebral» i aconsellaren que deixés la comarca de Vic i anés a viure prop el mar on més fàcilment es guariria.

D'acord amb els seus superiors eclesiàstics (Vic estigué sense bisbe del juny de 1872 al gener de 1876 i estava regit per un vicari capitular) va deixar la parròquia i es va traslladar a Barcelona, on estigué uns dies a casa dels Picó, els amos del mas Torrents i després a casa del vigatà Jaume Serra, que estudiava dret i vivia amb la seva mare al carrer Diputació. Varis amics, Collell entre ells, exposaren el cas al Dr. Antoni Estalella, que era canonge de Barcelona i jurista i donava classes als fills d'Antoni López i López, el que aviat seria nomenat marquès de Comillas, una de les primeres fortunes d'Espanya i amo de la Companyia Transatlàntica. Aquest va demanar per a Verdaguer el càrrec de capellà de vaixell, que li fou concedit i així el mateix 1874 va poder embarcar-se i iniciar les rutes que tenien com a llocs més habituals de destí les illes Canàries i Amèrica del Sud, i en particular l'illa de Cuba.

El 1876, refet totalment de la seva malaltia, deixà el càrrec de capellà de navili i, gràcies al prestigi que tenia com a poeta, el futur marquès de Comillas, Antoni López i López, li proposà de quedar-se com a capellà almoner seu, amb residència a l'antic Palau Moja, del carrer Portaferrisa, cantonada amb la Rambla, adquirit pels López i convertit per ells en Palau dels Comillas. El mateix any havia mort el fill gran dels López, l'Antoni López i Bru i el seu pare féu una fundació que obligava al seu obtentor a celebrar cada dia missa pel fill difunt.

3. Al servei dels Comillas i la seva vinculació amb Barcelona

Així Mossèn Cinto entrava en el Casal Palau dels Comillas, on viuria quinze llargs anys, fins a inicis del maig de 1893. Amb el càrrec de celebrar missa cada

dia pels Comillas i els seus convidats i de distribuir les almoines que ells destinaven als necessitats.

Aquest temps és el de plenitud de Mn. Cinto, que durant el seu temps de navegació havia pulit i completat el seu somni de fer un cant èpic sobre els orígens d'Espanya i que ara va titular definitivament l'*Atlàntida*, inspirant-se en passatges de Plató i Juan Eusebio Nieremberg. Sobre la base d'aquell hipotètic continent esfondrat hi fa intervenir Hércules, hereu de Pirene, reina d'Espanya, que es va salvar de l'incendi dels Pirineus. Després va a l'*Atlàntida* on pren un brot del taronger del jardí de les Hespèrides. Això desferma la ira dels atlans, fills d'Hespèrides i desencadena una lluita de titans que farà esfondrar el continent. Tot això donà peu a Verdaguer per fer unes admirables i fantasioses descripcions, que acaben amb el relat de Colom, un jove naufrag d'una nau genovesa, que ajudat per la reina Isabel descobrirà i cristianitzarà nou món. Aquesta obra que el jove Verdaguer havia ja iniciat i en part redactat a partir del 1868 a Can Tona, va trobar ara la seva versió definitiva amb el gran poema èpic de deu cants, una introducció i un epíleg on canta bàsicament tres temes: l'esfondrament de l'*Atlàntida*, la naixença d'Espanya i el descobriment d'Amèrica.

Mn. Cinto va presentar la seva *Atlàntida* als Jocs Florals de 1877, on obtingué un premi extraordinari i es va editar el mateix any en el volum de les composicions premiades, i l'any següent, per la tardor del 1878, en una versió definitiva i sola dedicada a Antoni López i López, creat pel rei marquès de Comillas aquell mateix any. El mateix any amb el nou marquès viatjà a Roma on fou presentat al papa Lleó XIII, a qui va donar un exemplar especial dedicat de l'*Atlàntida*.

Els anys que van del 1877 al 1886 són els anys de plenitud del poeta tant en l'aspecte de producció literària, com de prestigi i reconeixença del seu talent. Al costat de la gran producció literària o de poemes, que altres autors glossaran, va col·laborar entre 1879 i 1880 en la celebració del mil·lenari de Montserrat, al costat del seu amic Collell. De la seva participació n'han quedat entre altres coses el famós *Virolai*, que va musicar Josep Rodoreda i altres composicions, odes, cançons i llegendes, que aplegarà en el llibre *Montserrat* (1880). Per l'estiu del mateix any havia concebut i iniciat el poema èpic dedicat als inicis de la Catalunya comtal, que no s'editarà fins el 1886, el *Canigó*.

En ell Verdaguer situa la seva acció en unes suposades lluites dels comtes catalans de la nissaga de Cerdanya contra els sarraïns que havien invadit Espanya, les quals tenen lloc a la Catalunya Nord, a inicis del segle XI, entorn de la mítica muntanya i monestir del Canigó, per això en el frontispici de l'obra hi ha la dedicatòria «Als catalans de França». Al costat de les lluites èpiques, el poema es centra en l'enamorament de Gentil, fill del comte Tallaferro, amb la pastora Griselda. L'encantament per part de Flordeneu, la reina de les fades del Canigó, que pren la forma de Griselda, la mort violenta de Gentil, despeñyat pel seu oncle el comte de Cerdanya, l'enemistat entre els comtes mitigada

i amansida pel seu germà l'abat i bisbe Oliba, la fundació del monestir de Sant Martí del Canigó, la victòria dels monjos sobre les fades i finalment el magnífic diàleg dels campanars de Cuixà i de Canigó. Si en l'*Atlàntida* hi predomina el sentiment èpic, catastròfic o tellúric, en el *Canigó* hi trobem l'exaltació de la sensibilitat i de la bellesa i una mostra de com Verdaguer sabia tocar totes les cordes de la seva lira, que ara es trobava en uns moments de màxima creativitat. Com l'*Atlàntida*, aviat fou traduït al francès, al castellà i fragmentàriament a l'italià i altres idiomes.

En aquest poema de Verdaguer hi destaca sobretot la gran coneixença que tenia de la terra catalana d'una i altra banda del Pirineu, que no solament va plasmar poèticament en el poema sino també en el seu llibre *Excursions i viatges* (1887). Fou sobretot entre els anys 1880 i 1883, quan preparava el seu *Canigó*, quan es dedicà a recórrer: Núria, la Cerdanya, la Vall de Ribes, el Pallars Sobirà, la Vall d'Aran, etc., i per l'altra banda de la serralada: el Conflent i Capcir, sobretot el Canigó, les Corberes, etc., i això no solament visitant les poblacions sino pujant als cims més destacats com el Mont, el Montcalm, la Pica d'Estats, les serres del Cadí i tot lloc des d'on pogués copsar el paisatge i la magnitud d'amples sectors de les valls i muntanyes pirinenques. Una d'aquestes sortides, la del 1883, durà mes de dos mesos, sempre a peu o aprofitant algun carruatge pagerol, amb sotana i una maleta amb la roba, el breviari i llibretes per prendre anotacions del paisatge i de vocabulari. Com veurem i dirà ell, era molt aficionat a viatjar, cosa que perdrà després de la crisi provocada pel viatge a Terra Santa.

L'any 1883 morí Antoni López i López, el primer marquès de Comillas i el substituï en el títol i en la direcció dels negocis el seu fill segon Claudi López Bru, de constitució malaltissa, que havia estat en part deixeble i almenys es deixava inicialment aconsellar i guiar per Mn. Cinto. A causa d'això, tan el marquès Claudi, com la seva jove esposa Maria Gayon, tingueren inicialment un gran aprecí i estima pel poeta i el lligaren molt més a la vida barcelonina. Don Claudio, com l'anomenava Mn. Cinto, va emportar-se aquest com a company de viatge els anys 1883 i 1884 per diferents ciutats d'Europa, de Suïssa, Alemanya, França i fins de Rússia.

El marquès Claudi i la seva esposa Maria no tingueren fills i per això cada vegada tingué més influència i estada al palau dels Comillas el seu cunyat, Eusebi Güell i Bacigalupi, l'amic i protector d'Antoni Gaudí, casat des del 1871 amb Isabel López Bru, germana de Claudi, que acabaria essent l'hereva dels marquesos de Comillas. Aquesta amistat féu relacionar Mn. Cinto amb Antoni Gaudí, del que enguany se celebren els cent cinquanta anys del seu naixement, coincidents amb el centenari de la mort de Mn. Cinto. No coneixem massa detalls d'aquesta amistat però si que coincidiren en trobades conjuntes, per exemple a Elna del Rosselló, segons testimoni fotogràfic i també amb l'evidència del treball de Gaudí, que plasmà en la reixa de les cavallerisses del Palau de Pedralbes el drac del Jardí de les Hespèrides de l'*Atlàntida*, tenint a més Gaudí

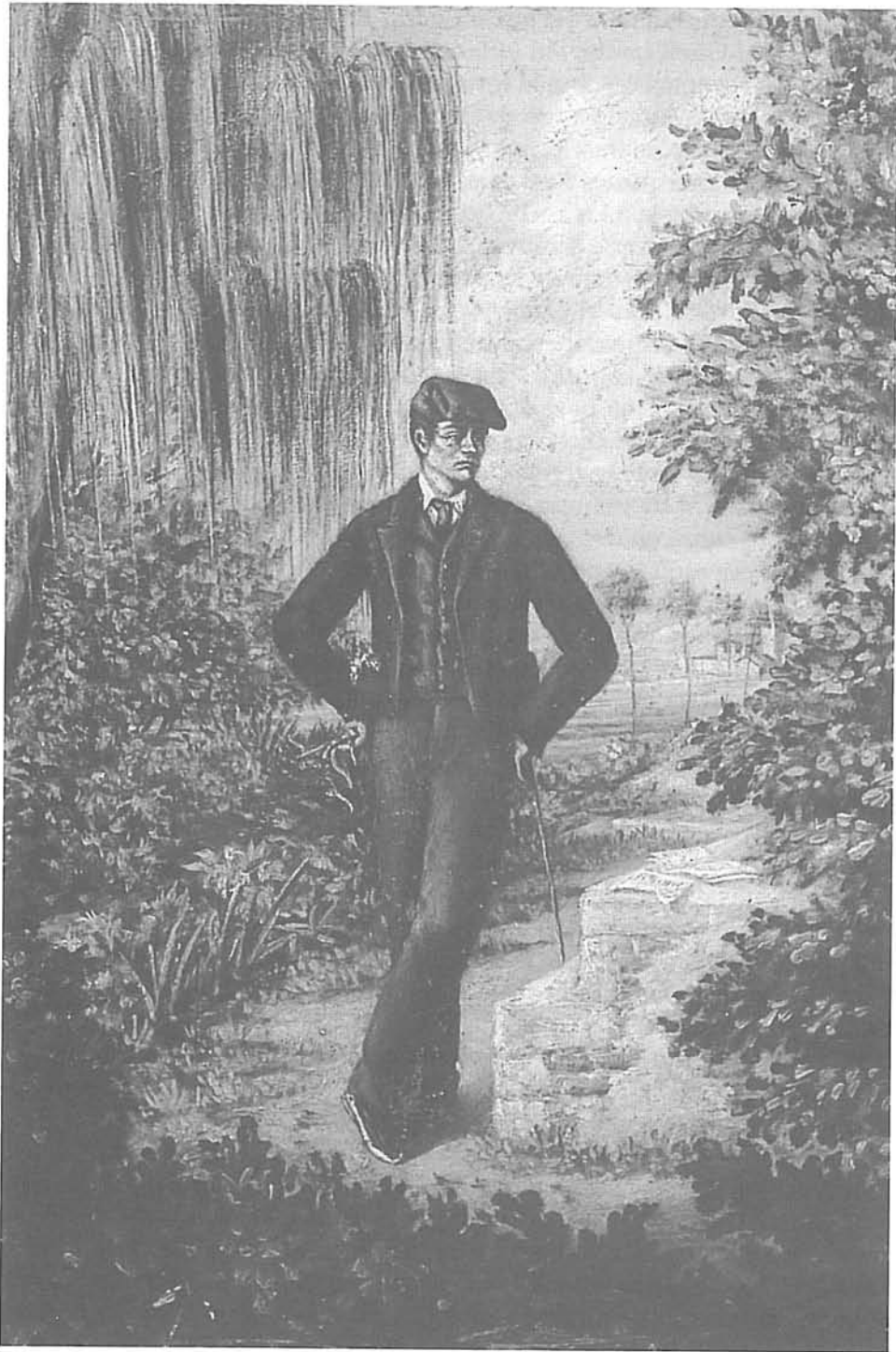

Fig. 2. Retrat de J. Verdaguer obra del pintor Marià Picó Valls, 1870 (Museu Episcopal de Vic).

un exemplar d'aquesta obra i d'altres de Mn. Cinto a la seva reduïda biblioteca. Amb Eusebi Güell també féu i planejà Mn. Cinto algun que altre viatge.

Són moltes les notícies sobre la seva tasca i el prestigi assolit pel capellà dels Comillas en aquests anys. Se sap que li fou oferta una canongia a Barcelona i, més tard, una altra a Salamanca, però ell va renunciar-hi sempre. La seva vida i relació amb els marquesos i els seus amics consistia bàsicament en la missa matinal, que solia dir-la a les 10, bé que a vegades, quan hi havia hagut alguna festa a la vesprada, prop de migdia, cosa que l'obligava a estar en dejú fins aleshores, i el rosari de les set de la tarda, tot a la capella del palau, a la que sovint assistien parents com el Güell, Arnús i altres amics i convidats; tot això li deixava molt temps lliure per escriure i pensar. Una altra tasca que podia ocupar-lo molt era la de distribuir les almoines o caritats que feia el marquès, però per a rellevar-lo en bona part d'aquesta feina, a proposta de Mn. Cinto, el marquès va contractar o acceptar un altre sacerdot, Mn. Joan Güell, cosí de Mn. Cinto i com ell de Folgueroles, que més tard reemplaçarà del tot al poeta i actuarà molt sovint de manera ambigua i fins amplament negativa els anys que Mn. Cinto caurà en desgràcia dels Comillas.

Verdaguer era molt després i altruista i home que sempre anava amb el cor a la mà. Això serà causa dels disgustos i tensions que tindrà més tard, sobretot amb persones en les que confiava plenament però que eren més cauteloses o interessades o bé que jutjaven i sospesaven les coses més amb el cap que amb el cor, al contrari del que ell feia. De tot això en donarem clars testimonis en tractar de la segona part o conferència.

La seva preocupació pels altres és clara en el seu tracte amb parents i amics, així, a més de col·locar el seu cosí Mn. J. Güell en el palau dels Comillas, va obtenir una subvenció mensual dels marquesos per la seva germana Teresa, va ajudar al seu cosí Narcís Verdaguer i Callís que el 1883 va deixar els estudis al seminari de Vic per instal·lar-se a Barcelona i li oferí com a estada el pis del carrer Canuda 14, que tenia com a segona estada i lloc de treball Mn. Cinto, i fins es diu que va influir a través de les seves poderoses amistats perquè pel desembre de 1880 nomenessin al seu amic més ferm, Jaume Collell, canonge de gràcia a la catedral de Vic.

Aquestes són algunes de les característiques o notícies que permeten veure com el sacerdot de Folgueroles, d'origen més aviat humil, entorn els seus trenta cinc anys havia assolit a Barcelona i en el món cultural del país i de fora un prestigi i una sòlida posició econòmica i social. Això en cert sentit afalagava els seus superiors, en especial al seu bisbe Josep Morgades, puix que ell fins als darrers anys de la seva vida va continuar incardinat a la diòcesi de Vic. Una prova d'això la tenim en el fet que el 21 de març de 1886, quan el bisbe Morgades va fer la festa inaugural de restauració del monestir de Ripoll, va nomenar Verdaguer «poeta de Catalunya» col·locant-li una corona de llaurer, que J. Collell anà a buscar a Vinyoles d'Orís, on l'havia plantat anys abans.

Tres anys abans, l'alcalde de Barcelona, Francesc de Paula Rius i Taulet, havia fet imprimir i repartir entre els seus conciutadans 100.000 exemplars del poema de Mn. Cinto *Oda a Barcelona*.

No obstant també hi havia algú que creia, com aviat creurà el poeta, que el camí que havia emprès no era el que corresponia a un sacerdot. Millor dit, que havia donat més importància en la seva vida a la lira que al calze.

Tots els biògrafs de Mn. Cinto recullen una anècdota, que alguns situen el 1879 i altres un xic abans. Un dia, a la Tipografia Catòlica del carrer del Pi, Mn. Cinto es trobà amb el polèmic i zelós prevere sabadellenc Fèlix Sardà i Salvany (1844-1916), per tant coetani del poeta, famós per les seves campanyes i aplecs de fidels cristians d'un caire molt conservador i a vegades amb tints integristes, el qual havia escrit el 1884 el famós llibret *El liberalismo es pecado*. Mn. Fèlix Sardà va dir a Verdaguer: «I tu, Cinto, quan et cansaràs de llorers de poeta? No podries ajudar-me a empendre quelcom útil pel poble..», cosa a que el poeta va respondre: «Què et sembla que podria fer?» La resposta fou ràpida: «Home!, tot el que vulguis, mentre sigui teu: llibrets, fulls solts, cobles i lletres de romiatge, missions, quaresmes, novenaris,... El camp és molt ample i mai no hi ha entrat un poeta com tu. S'hi podrien collir moltes corones». Això va respondre Mn. Cinto: «Potser si que tens raó. Veuré de fer alguna cosa».

Es diu que d'aquesta conversa en sortí el llibre *Idillis i cants místics* (1879). En tot cas, aquesta espècie d'acusació de la seva manca de zel sacerdotal seria l'agulló o espinia que marcaria la segona part de la vida del capellà Mn. Jacint Verdaguer.

II. EL DRAMA O LA TRAGÈDIA DE MN. CINTO

Amb aquest títol, gens original, obrim un breu anàlisi o presentació de la segona part de la vida sacerdotal de Mn. Cinto Verdaguer, exactament del 1886 al 1902 o moment de la seva mort. Hem dit que el títol no era gens original perquè el manllevem de l'obra de Jesús Pabón, *El drama de Mossèn Jacinto*, editat per primera vegada a Barcelona el 1954 i reimprès enguany, i de la del pare Miquel d'Esplugues, *La tragèdia de Mossèn Verdaguer* (Barcelona 1930). Dues obres molt importants en l'extensa bibliografia sobre Mn. Cinto. Aquesta segona, en realitat la primera en el temps, intenta entrar en la psicologia de tots els actors del drama o la tragèdia, però és molt desigual, sovint contradictòria i es basa molt en una clara acceptació d'un desequilibri psicològic del poeta, sovint massa exagerat i poc fonamentat, mentre que la primera esmentada, la de Pabón, que considerem molt superior, no arriba a conclusions tan agosarades com les del caputxí pare Miquel. La distància en el temps i formació del seu autor la fan, al nostre entendre, una obra més mesurada on les coses hi són jutjades i sospesades amb més criteri, com més endavant s'intentarà raonar.

D'entrada es pot afirmar que el drama o vicissituds personals de Mn. Cinto durant els darrers anys de la seva vida varen contribuir sense cap mena de dubte a fer-lo més popular i entranyable a la gent, sobretot al poble senzill que veia en ell un gran sacerdot que per acostar-se als pobres era despreciat i humiliat pels poderosos. Cal reconèixer, tanmateix, que en la vida o carrera literària i fins humana o personal del poeta, aquests no varen ésser ni els millors anys ni els més brillants de la seva trajectòria com a poeta i com a sacerdot, això no obstant ens presenten un Mn. Cinto molt humà, responsable i humil o humiliat que va saber carregar-se i sovint engruixir, amb la seva meditada obstinació, la seva creu. De tot això en destaca sobretot el seu sentiment d'obligació a una promesa que ell creu superior a tota obediència o acatament a tota disposició jeràrquica i fins als consells d'amics que ell considera sotmesos o vinculats als poderosos o jerarques.

Encara que tota afirmació en un tema tan tractat i debatut requereix abans una profunda anàlisi i documentació, creiem que en el cas o drama de Mn. Cinto hi juga la contraposició entre el món i la manera de veure les coses d'un geni o d'un artista de la paraula i de la poesia, amb una gent més «normal» que trepitja la terra, veu més els pros i els contres de tota actuació i no viu com Mn. Cinto en un món irreal on lluiten sense treva el bé i el mal, Déu i el dimoni, la riquesa i la pobresa, el compromís portat a les últimes conseqüències i l'adaptació de la majoria de gent a les conveniències i circumstàncies canviants del temps.

Tot i no ésser aquesta època la millor de la seva producció literària, sí que ens va deixar encara moltes produccions poètiques i sobretot una obra extraordinària, el conjunt de cartes en les quals defensa la seva actuació o posició, publicades entre 1895 i 1897 a *El Noticiero Universal* i a *La Publicidad*, dos diaris d'esquerres i posició anticlerical, recollides en el llibre *En defensa pròpia* (1897). És una obra totalment singular dintre de la producció literària de l'autor però en ella, més que en cap altra, es fa palesa la gran cultura i coneixença dels textos sagrats i jurídics que ell tenia i sobretot la gran dimensió del drama o tragèdia tal com ell la vivia.

Fou precisament amb la publicació d'aquesta obra, enriquida amb cartes inèdites o no recollides en fer la recopilació o llibre *En defensa pròpia*, a càrrec de Narcís Garolera, que es va iniciar la publicació crítica de llibres i textos de Verdaguer de l'any actual del centenari de la seva mort. Això féu témer a molts que la commemoració o any present derivés o reviscolés les polèmiques mai finides i fomentades per alguns escrits o novel·les poc afortunades dels darrers anys sobre el poeta, però sortosament no ha estat així i Verdaguer, molt sovint un xic ofuscat per la coincidència amb l'Any Gaudí, ha estat commemorat i estudiat com es mereix i com sempre ha de fer Catalunya si vol estar agraïda al més gran poeta de l'època de la seva Renaixença.

Feta aquesta digressió introductòria, serà moment de rependre el fil a partir del 1886, l'any precisament en el que Morgades coronava Verdaguer a Ripoll

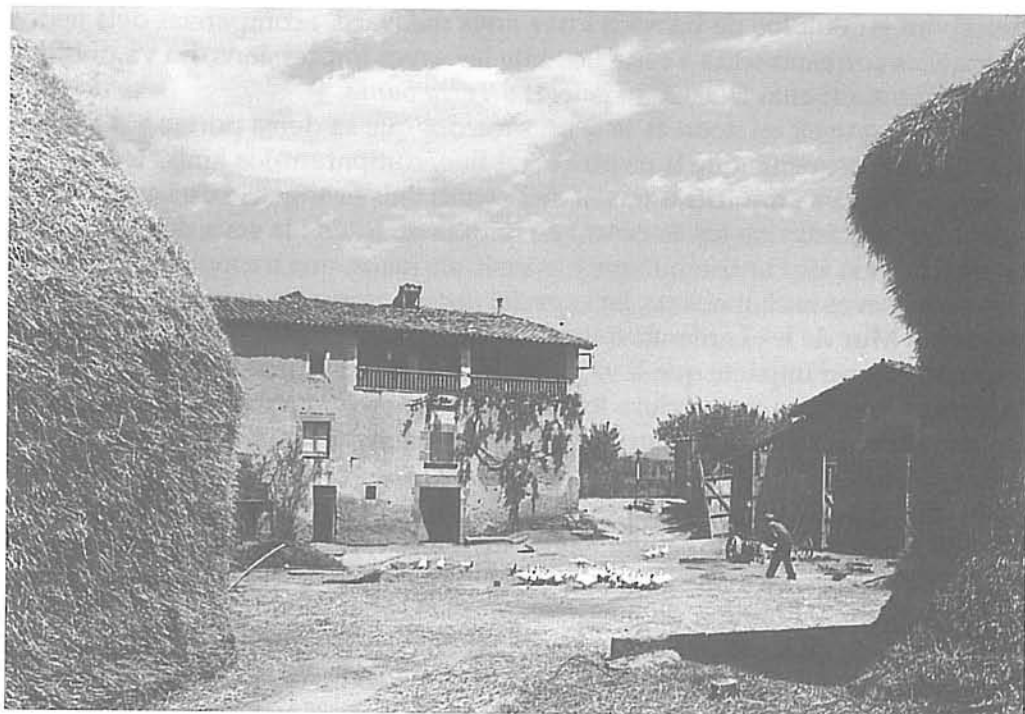

Fig. 3. Masia de Can Tona on Verdaguer residí de jove i on començà el seu poema *l'Atlàntida*.

com a «poeta de Catalunya». Com veurem, els elogis i afalacs duren poc, com no dura la brillantor de les corones de llaurer.

1. *El viatge a Terra Santa*

L'any 1886 Verdaguer podia emprendre per fi el seu somiat viatge a Terra Santa, que ell havia demanat ja molt abans i li havia promès el marquès de Comillas. Va emprendre'l a principis d'abril, amb Mn. Jaume Almera, un erudit sacerdot coetani seu, nascut a Vilassar de Mar el 1845, professor de geologia i d'història natural del seminari de Barcelona, on el 1874 hi havia fundat el notable Museu de Geognosia i Paleontologia i autor de diverses obres. El viatge va durar dos mesos. El feren vorejant l'Egipte, on visitaren Port-Said i després varen continuar costa amunt visitant Jaffa, Lida i Jerusalem. Dintre la Palestina del moment recorda ell els viatges a Getsemaní, Emaús, Jericó, la vall de la mar Morta, Betlem, Hebron, Natzalet, el Mont Tabor, el llac de Tiberíades, Canà de Galilea, el Mont Carmel, i més amunt, el peu de les Muntanyes del Líban, Beirut i més a l'interior Damasc.

Des de Beirut, per mar, retornaren a Egipte, on varen visitar Alexandria, les runes de Sais, el Caire i Heliòpolis. Tot això Mn. Cinto ho va anar anotant i

descrivint en un bloc de butxaca i tres anys més tard, acompanyat dels textos evangèlics corresponents a cada lloc i de les seves impressions, ho va publicar en el llibre anomenat *Diari d'un pelegrí a Terra Santa*.

La visió que ell en dona és la d'un sacerdot que es deixa portar a cada moment pels sentiments que li inspira cada lloc, comparant-los amb els coneixements de l'època adquirits a través de l'estudi dels evangelis i de l'anomenada «Història Sagrada» on tot es centra en la vida de Jesús i la seva doctrina. Això explica un bon xic l'antisemitisme o aversió als jueus, que traspuen sovint algunes de les seves exclamacions, en especial quan descriu les pregàries dels jueus davant el Mur de les Lamentacions. Això no obstant predomina en tota la seva narració el gran impacte que li va produir la vista i el contacte amb la Cova de Betlem i altres llocs on va viure Jesús. És precisament quan descriu la Cova de Betlem on diu: «mos ulls han vist lo que mon cor somniava des que estic al món».

El final del seu viatge a Egipte fou Heliòpolis, la ciutat on segons la tradició visqué la Sagrada Família quan hagué de marxar a l'exili a causa de la persecució d'Herodes. La visita d'aquest indret l'inspirà enlairats sentiments i càntics a la infància i família de Jesús.

De tot això en sortiria més endavant la trilogia de llibres *Natzaret* (1890), *Betlem* (1891) i *La fugida a Egipte* (1893) on canta sobretot la infantesa i persona de Jesús. El darrer llibre l'acabà i publicà quan vivia ja confinat al santuari de la Gleva.

2. L'inici de la crisi personal

L'impacte que li produí el viatge a Terra Santa l'anà meditant durant l'estiu del mateix any 1886, quan, aprofitant les vacances dels Comillas ell anà a reposar al mas Bac del Collsacabra, de la sufragània de Sant Llorenç Dosmunts, ara del municipi de Rupit-Pruit.

El mas Bac, a una altitud de mil metres, sobre la carretera de Vic a Olot, és un gran casal, d'arquitectura semblant a la del palau episcopal de Vic, d'on n'era propietari Josep Bach i Perpinyà (1825-1903), un home culte i afable, amic del bisbe Morgades i sobretot de Mn. Cinto, que hi féu llargues estades.

Aquí havia nascut l'any 1796 el sacerdot oratorià o de l'Oratori de Sant Felip Neri, Pere Bach i Targarona (1796-1866), molt actiu en la vida religiosa de Vic del seu temps, fundador entre altres institucions eclesiàstiques de la Casa Assil de Capellans de Vic (1845), que tants maldecaps portarà a Mn. Cinto quan el bisbe Morgades el volgué fer soci de la institució.

En aquest lloc, d'ambient natural i paisatgístic únic, Mn. Cinto s'hi retirà a finals de juliol de 1886, poc més d'un parell de mesos després del seu retorn de Terra Santa per reposar i pair les impressions que li havia causat aquell viatge tan transcendental en la seva vida.

El sentiment que Jesús havia viscut pobre, humiliat i dedicat a fer el bé a tothom el torturava si el comparava amb la seva vida que ell considerava totalment oposada a la de Jesús, puix que ell vivia en un palau, envoltat de luxes i consideracions, lloat i admirat pels notables i literats i ben considerat pels seus superiors. És cert que tenia el càrrec d'almoïner del marquès de Comillas, però fins i tot perquè aquest càrrec no el destorbés dels seus viatges, treball d'escriure i atenció als marquesos, l'havia delegat en bona part al seu cosí Mn. Joan Güell, també de Folgueroles, que ell havia presentat al marquès i aquest acceptat com a ajudant seu en la tasca de repartir les almoïnes.

Cal no oblidar per entendre millor el canvi sofert per Mn. Cinto que ell tenia en aquests moments 41 anys complerts feia poc, edat que els psicòlegs consideren que es passa una crisi de maduresa; sobre aquest tema se'n insistia, quan erem joves i d'ell en parlen molts autors i fins novel·listes com Henri de Monterlant que l'anomena «le démon du midi». Era per tant un moment biològicament i psicològicament propici per Mn. Cinto per fer balanç de la seva vida i així ell, com a poeta i sacerdot, ho féu comparant-la amb la vida de Jesús sobre el que acabava de tenir tan forta vivència o impacte en el viatge a Terra Santa. D'altra banda ell no era una persona «normal», ell era un geni, un gran poeta, que, com tota persona de qualitats i sensibilitat fora de la normalitat, vivia en un món propi seu.

Per analitzar tot això no hi havia lloc més idoni ni propici que l'alta vall de Dosmunts o del Collsacabra, enmig d'uns prats i boscos d'una pau i tranquil·litat excepcionals.

Allà Verdaguer faria una anàlisi de la seva vida en la que hi pesarien moltes coses, algunes certament positives, però que analitzades a la llum o en comparació a la vida de Crist, ell, com veurem, considerava del tot negatives. És molt probable que posés més èmfasi en els aspectes que ell jutjava com a negatius, com per exemple, la frase de Fèlix Sardà i Salvany quan li demanà poesies i escrits per a les seves campanyes d'apostolat popular i l'abordà amb aquestes paraules: «I tu, Cinto, quan et cansaràs dels llorers de poeta?», o bé la promesa feta al moribund Manuel Duran, en un pis misèrrim de Barcelona, poc abans del viatge a Terra Santa, quan li va prometre solemnement no abandonar la seva vídua i tres fills petits.

Aquesta promesa serà la creu més greu de tot el drama de Mn. Cinto, per això creiem necessari explicar que el Sr. Manuel Duran era un català que havia anat a Madrid a establir un negoci, allà es va casar amb la noia de bona família Deseada Martínez, que tenia més o menys la mateixa edat que Verdaguer, i amb la que tingué tres fills: Empar, Mercè i Manuel, conegut com Manolo. Aquesta promesa, que ell va considerar sagrada i per sobre de tot altre compromís o obligació, portarà a Mn. Cinto a lluitar sol contra tothom i a acceptar les més grans humiliacions i desprecis dels superiors i de molts amics abans que faltar a ella.

Tot això i moltes altres coses passarien pel cap de Verdaguer entre finals de maig i inicis d'agost del 1886, sobretot en els dies d'estada a la casa del Bac. Ho diu clarament la carta que els primers dies d'agost va fer a Jaume Collell, en resposta a una altra que aquest li havia enviat en la qual l'informava que M. Pepratx, un dels més fidels amics de Verdaguer, havia traduït al francès l'*Atlàntida* i havia demanat a Collell que li fes el pròleg. Collell va dir a Verdaguer que pensava posar-hi en ell un resum de la seva vida, cosa a la que Mn. Cinto va respondre-li que ja ho sabia però li aconsellava que no publicqués la seva biografia, perquè es considerava «el més indigne sacerdot».

I reblava aquesta afirmació dient-li textualment: «Ací en la soledat he vist passar d'un a un mos quaranta, i de tots estic avergonyit. Podries resumir ma vida malaguanyada amb aquesta paraula tergiversant la de l'Evangeli: *Male omnia fecit*, i com no ho faràs, no vull que en digues res. Si el pròleg és sobre l'obra, t'agrairé que parles lo menos possible de mi.»

Aquest estat d'ànim es perllongà molt de temps i com hem dit va capgirar la seva vida. Un testimoni més de la influència que en això tingué la seva visita a Terra Santa, la va repetir al cap de pocs dies en una nova carta al mateix Collell on li renovava la invitació a que vingués a passar amb ell uns dies al Bac de Collsacabra i en ella li deia que havia perdut les ganes d'anar a Vic i de viatjar, car li diu: «puig a Terra Santa he deixat ma afició als viatges».

Mn. Cinto retornà a Barcelona després d'una prolongada estada al Collsacabra, que s'allargà fins a finals de setembre. Verdaguer continuaria fent estades estiuenques al mas Bac fins el 1889, després la seva vida s'anà complicant i ja no gaudí de la pau i repòs que li oferien com abans amics i coneguts notables, com els Bertrana de l'Esquirol o els Usart de Sant Feliu de Codines.

La seva vida pren un nou rumb a partir d'aquest moment. El 1887 coneix el pare Joaquim A. Piñol i Plana, un expaul, que havia creat una «Casa d'Oració» a Barcelona, al carrer Mirallers núm. 7, 4rt pis, on hi acudien gent humil i pobre, sobretot dones, entre elles les Duran, la mare Deseada i la filla gran, Empar, que feia de vident. Allà es pregava, algunes de les assistents tenien actes de possessió i de profecia, que Piñol i aviat Verdaguer varen considerar que eren de possessió diabòlica i que avui dia en diríem més aviat «histèria»; durant aquells moments de paroxisme feien revelacions o anunciaven coses, que més tard Verdaguer anirà anotant en quaderns, sobretot a partir del 1890.

Les preocupacions d'ordre espiritual o de fer bé i de reparar els anys que havia perdut, segons creia ell, que ara jutjava que eren el que havia dedicat a la poesia i a cultivar amistats distingides, de poderosos i escriptors, varen anar en augment entre els anys 1887 al 1890.

Inicialment compaginava la doble vida, la de capellà de marquesos i de capellà preocupat pels pobres i la gent senzilla i fins a la Casa d'Oració s'hi emportava sovint el seu cosí i ajudant d'almoier, Mn. Joan Güell, que més tard es tornarà contra el seu protector fins a desbancar-lo del càrrec i humiliar-lo quan Mn. Cinto caigué en desgràcia dels marquesos.

Fig. 4. Ermita de La Demunt (Folgueroles), molt vinculada a la vida de Verdaguer.

Don Claudi, el segon marquès de Comillas, nat el 1853, es casà el 1881 amb Maria Gayon de 17 anys, onze anys més jove que ell, però la parella no tingué descendència i per això la nova marquesa omplia la seva vida amb recepcions i visites de gent notable. Sobretot va tenir una gran admiració per Mn. Cinto, «el Padre Verdaguer», a qui consultava tots els seus problemes i amb qui li plaia tenir llargues converses.

A partir de 1890 Mn. Cinto influí cada vegada més en la marquesa pregant-li que insistís amb el seu marit perquè li donessin més almoines pels pobres, que ajudessin a més gent i fins presentant-li com a amiga i companya a la Deseada Martínez i a la seva filla Empar. Mn. Cinto no s'acontentà d'anar a fer caritats i aviat exorcismes a la Casa d'Oració, del carrer Mirallers, sinó que aviat els pobres anaren al mateix Palau Moja o Comillas i es feren sessions de pregària i fins d'exorcismes al mateix palau, a la cambra de Mn. Cinto, situada molt aprop i al pis superior del palau, comunicada per una escala privada amb la capella. També ben sovint les dues dones grans de la família Duran anaren a missa a la capella del palau, fins aleshores reservada únicament a la família López i als seus amics i parents.

Tot això, que detallar-ho ens obligaria a escriure una llarga biografia del poeta, cosa que varis autors han fet, bé que no sempre amb massa objectivitat, va comportar a partir del 1890 s'anés gestant una certa tivantor entre els mar-

quesos i el seu capellà almoïner. Inicialment el que més va molestar-se amb Mn. Cinto fou Don Claudi, que va creure que el seu capellà es passava de ratlla, sobretot a causa de les explicacions que li feia la seva esposa Maria Gayon, més favorable a Mn. Cinto i més admirada de les seves explicacions i apostolat.

Altres causes secundàries ajudaren a que el marquès Claudi se sentís un xic disgustat amb Mn. Cinto, com el fet que aquest va intentar defensar i reconciliar amb els López el bohemí Francesc Bru, conegut com «Don Pancho», cunyat del primer marquès Antoni López i López, i per tant oncle de D. Claudi, que el 1855 havia escrit una pamfletària obreta: *La verdadera vida de Antonio López i López*. Aquest singular personatge, sempre mancat de diners, va intentar més d'una vegada fer xantatges als López.

Això i informacions negatives contra Mn. Cinto dels que vivien al palau i fins del propi cosí seu Mn. Joan Güell, feien que cada vegada que el marquès tornava a Barcelona, dels seus freqüents viatges a Madrid i a altres indrets a causa dels seus negocis, tots, inclús la seva muller, li inflessin el cap amb notícies, algunes favorables, però la majoria desfavorables, contra el seu almoïner i el que havia estat també molts anys amic, confident i conseller. Les notícies dels exorcismes, als que assistí sovint Mn. Güell i fins un procurador del marquès, acabaren de fer-li creure que el seu capellà havia perdut el cap. S'afegia a això la demanda cada vegada de més diners per caritats, a les que hi afegia sovint Mn. Cinto el sou que ell rebia pel seu càrrec i sobretot el deute que va contreure aquests anys en adquirir, gràcies a contreure crèdits, la finca de *Penitents*, sobre l'actual passeig de la Vall d'Hebron, de l'antic municipi d'Horta, on hi havia una capella dedicada a la Santa Creu.

Aquesta l'havia erigit l'actual beat Francesc Palau i Quer (1811-1872), creador de les Escoles de la Virtud fundador de l'Institut de Germans i Germanes Carmelites (1860-1861) i organitzador d'una societat d'exorcistes per atendre als que creia posseïts o endimoniats. Verdaguer volia en cert sentit ésser aquí el continuador del carmelitisme pare Palau i crear-hi una Casa d'Oració. Mai podrà veure realitzat el seu somni perquè no pogué mai gaudir de la seva plena possessió i retornar els crèdits manllevats per a la compra de la finca.

L'ambient s'enrari tant que segurament per veure si paraven un xic el desgavell o per fugir d'ell, a finals del 1892 els marquesos deixaren la residència continuada del palau Moja i s'establiren un llarg temps a Madrid. Mn. Cinto va escriure cartes als marquesos, als que presionava perquè tornessin a Barcelona, on els deia la seva presència era necessària. Escriví sobretot a la marquesa pel febrer del 1893 una famosa carta interpretada per alguns tendenciosament on li deia, basant-se en un somni que deia haver tingut, que el seu lloc era a Barcelona i a fer caritats entre els necessitats. Aquesta carta que algú va interpretar com si Verdaguer estigués enamorat de la marquesa o bé com si la volgués separar del seu marit, va comblar la paciència del marquès. Aquest, aconsellat pel jesuïta P. Goberna (Verdaguer no era ben considerat pels jesuïtes perquè havia desaconsellat al marquès la concessió d'una forta almoïna

per crear una missió) i fins pel mateix Dr. Estalella, aleshores bisbe de Terol, el que havia introduït Verdaguer a la casa Comillas, el varen decidir a prescindir del seu antic amic i almoïner, sota la pretensió o excusa que es trobava malalt.

Decidit això, va obtenir la conformitat del bisbe de Barcelona Jaume Català i ambdós determinaren de cridar al bisbe Josep Morgades perquè se l'emportés a Vic, diòcesi a la que pertanyia Verdaguer encara que residís a Barcelona. L'ocasió es presentà propícia a principis de maig del mateix any 1893, quan el bisbe Morgades baixà a Barcelona per presidir els Jocs Florals del 9 de maig d'aquell any. El marquès convidà ambdós bisbes a dinar al seu palau de la Rambla i a l'hora de les postres varen dir a Mn. Cinto, que donat que es trobava cansat i malalt, era precis que deixés per uns pocs mesos Barcelona i que retornés a Vic, a la seva terra, a refer la seva salut.

La sorpresa de Verdaguer fou gran perquè no s'ho esperava, per això escrigué mes tard «males postres tingué aquell dia». La decisió dels dos bisbes era tallant: havia de deixar immediatament la diòcesi de Barcelona i retornar a Vic per refer-se. Davant les seves protestes o raons li digueren que seria per uns dos mesos i li concediren un dia per acomiadar-se dels Duran i preparar el seu petit equipatge.

L'endemà, acompanyat de Morgades, deixà Barcelona de manera sobtada i a contracor i seguí el seu bisbe a Vic, on després de visitar Folgueroles i rebre recriminacions de la germana Teresa i parents, perquè així creien que perderien l'ajuda que els donava el marquès, va retornar tot seguit a Vic, on s'estatjà al Palau Episcopal entre el 14 i el 26 de maig. Aleshores decidí anar a viure al Santuari de la Gleva, al centre de la Plana de Vic, entre Manlleu i Sant Hipòlit de Voltregà. Els pocs mesos que li anunciaren es convertiren en dos anys, fins el 10 de maig de 1895 en què, contra la voluntat del seu bisbe, abandonà el seu confinament i s'installà a Barcelona a la casa dels Duran.

La Gleva no fou una presó, com algú ha dit, pel poeta i per això inicialment acceptà la seva confinació i fins treballà intensament en la publicació del *Roser de tot l'any*, *La fugida a Egipte*, o tercer llibre de la infància de Jesús i *Veus del Bon Pastor*. Tambè treballà en altres obres, com *Sant Francesch* i *Flors del calvari* on començà ja a abocar queixes i al·lusions al seu estat de refús dels que havien estat els seus millors amics, de moment en forma de queixes genèriques.

3. La seva rebel·lió i la «suspensió a divinis»

Si bé hem dit que la Gleva no era una presó per Mn. Cinto, tampoc fou un lloc on pogué fugir dels seus problemes. Al cap de poc d'estar allà començà a rebre visites de la Deseada Martínez o «viuda Duran», demanant-li ajut o diners per viure, i notícies i citacions d'acreedors als que devia diners per pagar els crèdits de «Penitents» i altres deutes que tenia contrets i que pensava pagar

amb la retribució que rebia a casa del marquès, ara oficialment cessada i amb els drets de les seves obres, sempre escassos i gastats abans de cobrar-los.

El visitaren alguns amics i ell fins i tot féu un viatge a Mallorca a casa de l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, on visità Lluç i Miramar, per seguir les traces de Ramon Llull. També escriví moltes cartes i fins el 10 de maig de 1894, contra la voluntat del bisbe, anà a Madrid a veure el marquès, per demanar-li ajut econòmic, cosa que no aconseguí i per això decidí abandonar la Gleva i així desobeir el manament episcopal.

Durant aquest temps el bisbe Morgades mantenia encara molt bona relació amb el poeta i fins coincidiren per l'estiu del primer any d'estada a la Gleva al Bac de Collsacabra, però ben aviat la notícia de les visites de la Deseada Martínez i sobretot la notícia de la seva anada a Madrid a veure el marquès i el saber que aquest volia prescindir del tot dels serveis de Mn. Cinto, anaren fent canviar l'actitud del bisbe. Mn. Cinto aviat notà això i li doldrien certs símptomes com el que no fos convidat a les grans festes que es feren a Ripoll de l'1 al 3 de juliol de 1893 amb motiu de la inauguració de la restauració del monestir i del trasllat a la seva església de les despulles dels comtes. No oblidem que sis anys abans a l'inici de les obres de restauració el mateix bisbe l'havia coronat allà «poeta de Catalunya».

Pel mateix temps el bisbe Morgades preveient que si no podia continuar a la casa dels Comillas no tindria de vell ni ofici ni benefici, va decidir regalar-li una inscripció a la Casa Assil de Capellans de Vic, un edifici nou i ben situat, encara en ús a Vic, erigit entre 1845 i 1863, per l'abans esmentat Mn. Pere Bach, fill del Bac de Collsacabra.

Tots els autors que han tractat de Mn. Cinto han pintat amb colors molt negres aquesta Casa Assil, ara encara residència de capellans de la diòcesi de Vic. Contra tot el que s'ha escrit, era un edifici nou de trinca i ben assolellat i distribuït, on personalment hi he tingut residència temporal durant 31 anys. No era ni molt menys un manicomi, com algun autor ha escrit, si bé és cert que s'hi retiraven només els capellans vells que no tenien família o mitjans de subsistència i que hi havia unes habitacions, separades del centre de la casa, destinades als sacerdots que «havien perdut el cap», als que avui en diem «atacats per l'Alzheimer». Aquesta era la mala fama que alguns li havien posat i que Verdaguer va ajudar a difondre en les cartes recollides a *En defensa pròpia*. El bisbe féu l'oferta de bona fe, bé que és evident que amb això volia també separar-lo de la família Duran, que per molts era considerada com la causa de tots els mals que l'aclaparaven.

Verdaguer s'hi negà rodonament i va concebre el propòsit d'abandonar la Gleva, contra el voler del bisbe i de tots i d'establir-se de nou a Barcelona, cosa que iniciaria el 10 de maig de 1895. De bon principi, Mn. Cinto anà a Madrid, amb l'esperança que el marquès l'admetria de nou a casa seva o almenys que l'ajudaria a pagar els deutes que l'aclaparaven, però ell s'hi negà totalment i li digué que el seu lloc era a Vic, on l'havia destinat el seu bisbe. Aleshores

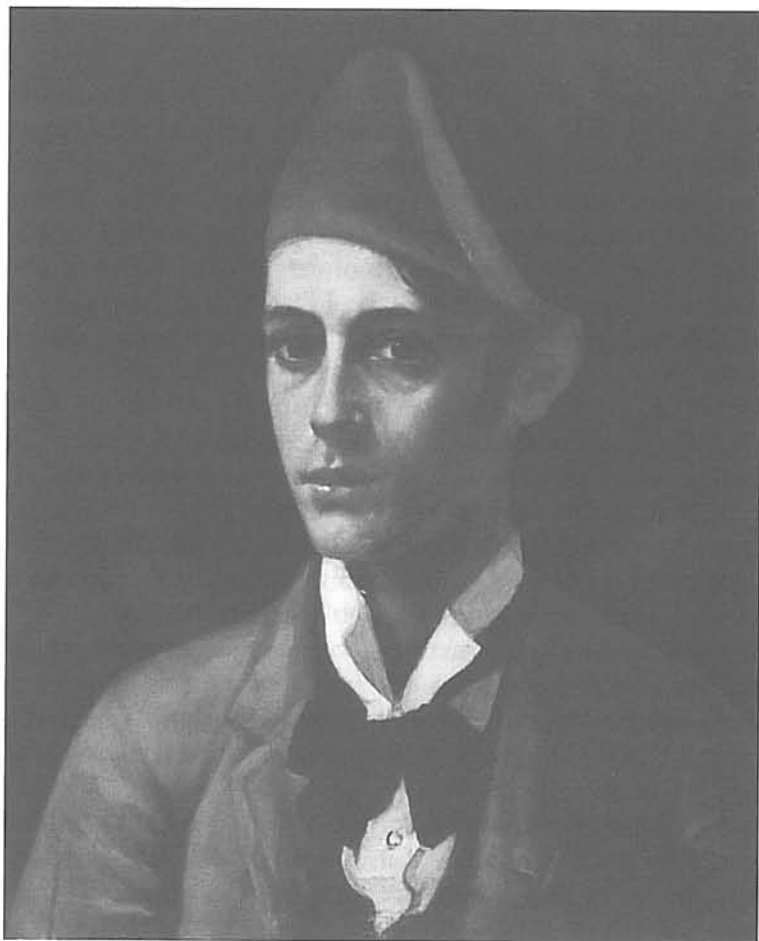

Fig. 5. Mossèn Cinto Verdaguer, en la seva joventut.

Verdaguer anà a Barcelona i s'establí a casa de les Duran, que aleshores era encara al pis segon de la casa núm. 25 del carrer de la Portaferrixa.

Aquesta decisió dividí totalment les opinions de la gent. La majoria d'antics i grans amics, entre ells Collell, la desaprovaren i la recriminaren al poeta apartant-se d'ell, mentre que d'altres l'aplaudiren.

Davant la flagrant desobediència, el bisbe de Vic va passar el cas al seu vicari general i canonistes, que determinaren que el cas requeria una «suspensió a divinis» o prohibició de celebrar la missa i altres sagraments fins que no es retractés i demanés perdó al seu bisbe. Aquesta sentència li fou notificada el 23 de juliol després d'ésser convocat tres vegades per a defensar-se i no comparèixer davant del tribunal eclesiàstic de Vic.

Com és lògic, el fet va transcendir ràpidament al marc estrictament eclesiàstic, en el que s'havia incubat i gestat la desgràcia i va prendre tot seguit una

dimensió social. De tot se n'originà un clamorós escàndol que va atiar el propi Mn. Cinto amb les cartes o articles periodístics en forma de cartes, en dues tongades, aparegudes a *El Noticiero Universal* i a *La Publicidad*, diaris clarament d'esquerres, entre els anys 1895 i 1897. Ben aviat el «cas Verdaguer» va saltar a la llum pública i va enfrontar amics poderosos i de dretes, bé sigui per raó de diner bé per posició política, com serà el cas del seu cosí l'advocat Narcís Verdaguer i Callís inicialment protegit per Verdaguer, amb la gent humil o tots els que havien estat receptors de les almoines i amabilitat seva secundats per molts intel·lectuals gent d'esquerres com el Dr. Ramon Turró, notable biòleg i filòsof o Joan Molas, escriptor i periodista, que se li acostaren i ajudaren quan el deixaren abandonat els que més obligació tenien d'ajudar-lo, per caritat o per simple justícia. S'ha escrit amb raó que per culpa de la miopia i intransigència dels que l'havien d'ajudar i entendre i no ho saberen fer, entre ells el mateix Jaume Collell, que sempre l'estimà i en moltes ocasions l'ajudà, el que podia haver-se reduït a un drama personal va passar a tenir una transcendència col·lectiva que va amarguejar els darrers anys de la vida del poeta i va precipitar la seva mort. El fet també va deixar malparada a la majoria dels que hi prengueren part, sobretot dels que més obligació hi tenien.

Ja hem dit abans que jutjar o justificar tots els fets i personatges que intervenen en el cas Verdaguer és un tema que han assajat varis autors i que la majoria no se n'han sabut sortir gaire airoso. No és fàcil definir culpabilitats ni responsabilitats, per tant, deixem només aquí la relació dels fets, amb el màxim d'objectivitat possible.

Mn. Cinto es traslladà més tard, en bona part gràcies a l'ajuda i oficis del Dr. Turró, a un pis del carrer Aragó i allà visqué amb la família Duran i aviat amb els fills orfes, puix que la mare Deseada morí a Madrid el 1897. Amb ells viurà fins a la seva mort.

4. La rehabilitació i la mort de Mn. Cinto

El període que va del juliol del 1895 a 5 de febrer del 1898 és aquell en el qual Mn. Cinto està suspès «a divinis» i cerca en primer lloc una justificació personal, a través d'unes cartes que commouen a la majoria dels lectors però que en realitat no feien més que enverinar la qüestió; són les que després es van publicar sota la forma del llibre *En defensa pròpia* (1897). Una segona etapa, més positiva, té lloc el llarg de l'any 1897 quan inicialment, gràcies a alguns contactes de Deseada Martínez a Madrid i després gràcies a l'acció d'un grup de pares agustins de Madrid i de l'Escorial, com els pares Blanco, Miguélez, Cámara, Moral, etc., i fins dels mateixos bisbes de Madrid José Maria Cos i després del bisbe de Salamanca, que s'ofereix a acceptar-lo a la seva diòcesi, s'arribarà a una sol·lució jurídica quan s'aixecarà la *suspensió a divinis* o se li torna-

rà el calze, si fem servir els mots del poeta, i se l'incardinarà a la diòcesi de Barcelona, gràcies a acceptar un benefici eclesiàstic a l'església o parròquia de Betlem, de Barcelona.

Els problemes econòmics de Mn. Cinto, que a partir d'ara actua com a cap de la família Duran, i les pressions de tota mena que rep dels que li recriminen el seu estat irregular com a sacerdot i la seva estreta vinculació amb els Duran, molt més dura a partir de la mort de la mare, el 1897, donen un ampli marge per explaiar-se a tots els biògrafs o simples narradors o novellistes del poeta.

El cert és que després de sufrir humiliacions de tota mena, molt dures per a un Jacint Verdaguer que se sabia el més gran poeta de l'època i es creia víctima de conspiracions de gent sense sentiments per entendre el seu drama personal i el seu compromís irrenunciable amb els orfes Duran, encara que alguns d'aquests, com el fill «Manolo» i després el marit d'Empar, abusessin clarament d'ell, són una constant en els darrers anys de la vida de Verdaguer.

Abreujant molt, podem dir que després de vàries sessions davant d'un autèntic jurat de pares agustins, dels que el més fidel i constant amic de Mn. Cinto fou el pare Manuel F. Miguélez que no l'abandonarà i l'ajudarà fins a la mort del poeta-sacerdot, i d'haver-hi intervingut directament el bisbe de Madrid amb cartes al bisbe Josep Morgades, Mn. Cinto consentí en signar una carta de retractació dels seus «errors» i contra el que ell creia i sentia. No obstant no consentí mai en signar res que pogués apartar-lo de la família Duran amb la que es trobava vinculat pel jurament fet al pare moribund feia gairebé una dotzena d'anys.

Així s'arribà a l'aixecament de la sentència de «suspensió a divinis» i el seu nou incardinament que li oferí el bisbe Català, el mateix que pràcticament l'havia expulsat de la seva diòcesi el 1893. Verdaguer s'incardinava a la diòcesi de Barcelona pel febrer de 1898, l'any següent moria el bisbe Jaume Català i per ironia del destí el 18 de setembre del mateix any 1899 el bisbe Morgades de Vic passava a ésser bisbe de Barcelona, bé que per poc temps puix que morí, el 1901, abans que Verdaguer.

Els darrers anys del poeta, o sigui entre l'inici de 1898 i el 10 de juny de 1902, són els més tristos de la vida de Verdaguer, puix que el sou real del seu benefici no li donava per mantenir la família amb la que vivia. A causa d'això es va veure obligat a escriure per revistes que fundà amb amics, a fer de «pinzellaire» o assistir als enterraments de luxe o de varis capellans per guanyar alguna pesseta més, a pidolar a amics i a vegades a no tan amics per poder viure i pagar els seus deutes, etc.

Mn. Cinto se sentia vell i acabat als cinquanta set anys. Alguns enemics de la religió o d'extrema dreta com el sacerdot renegat Pey i Ordeix li oferiren places i situacions econòmiques més brillants si es prestava a escriure contra l'Església oficial i contra els seus superiors jeràrquics, però ell mai va claudicar de la seva ortodòxia ni dels deures o obligacions que s'havia imposat. Morgades li va perdonar tota l'antiga enemistat i el va ajudar econòmicament

en algunes ocasions, però la família Duran i sobretot el petit, la balaperduda del Manolo, gastava més del que podia obtenir el vell i acabat sacerdot i ho malbaratava en diversions i en viatges o escapades, inventades amb l'excusa de cercar feina.

El final del gran poeta, de l'home algun temps admirat, lloat i envejat per molts, era ara verament llastimós.

La humitat de la seva habitació, la mala alimentació, el fred i clima poc sa de Barcelona varen agreujar de tal manera la seva malaltia que el Dr. Robert, que morí poc abans que Verdaguer, i el Dr. Falp que l'assistien, decidiren que calia que canviés de clima, cosa a la que ell sempre es resistí.

Finalment, en estat gravíssim, el 17 de maig va acceptar traslladar-se a la finca de Vilajoana de Vallvidrera, que li va oferir el seu amo Ramon Miralles, antic alcalde de Sarrià. Allà hi va viure un mes escàs fins el 10 de juny de 1902. Els seus darrers dies foren encara d'una tortura constant per les baralles entre l'Empar Duran, el seu marit i germana, que ell exigí que l'acompanyessin a Vilajoana, i la Teresa, germana de Mn. Cinto i el cosí Mn. Joan Güell, que també s'installaren allà, la primera permanentment i el segon amb visites constants.

Aquestes i altres visites, pressions, signatura forçada d'un testament i redacció d'un altre per sorpresa la nit abans de morir i moltes altres anècdotes tristes i baralles dels que l'envoltaven, varen acompanyar els seus darrers moments.

Un cop mort fou traslladat a Barcelona i dipositat el seu cadàver embalsamat al Saló de Cent i enterrat tres dies després, el 13 de juny.

El seu enterrament s'ha considerat amb raó el més nombrós i sentit que mai ha presenciat la ciutat de Barcelona. Tothom es volia fer seu el gran poeta i sobretot el poble que el veia com a humil i vilipendiat pels rics i polítics. Fins les floristes de la Rambla desfullaren les seves flors perquè el fèretre passés sobre d'elles.

Massa tard li vingueren els reconeixements, però la seva fama perdura i perdurarà sempre. El paper dels que l'ajudaren i sovint el mortificaren en la seva vida és un tema sobre el que s'ha escrit i s'escriurà molt encara, però, com deiem a l'inici, la seva obra i el seu record han quedat íntimament lligats al passat de Catalunya i al seu llegat cultural.

Amb aquests mots i síntesi de la vida d'un home que fou abans que tot sacerdot o bé conjuntament o indistricablement sacerdot i poeta, hem volgut contribuir modestament a la commemoració del centenari de la seva mort.

S'ha escrit i s'escriurà encara molt sobre Verdaguer, però, si no es fa amb crítica, estima i coneixement del personatge i de la seva època, temem que es continuaran escrivint moltes pàgines buides o falses o bé s'emetran judicis equivocats com alguns dels que ja hem fet esment al llarg d'aquestes breus disquisicions.

BIBLIOGRAFIA

ARBÓ, Joan Sebastià, *La vida tràgica de Mossèn Jacint Verdaguer*, Ed. Aedos, Barcelona 1952, 2a ed., 1970.

BONET BALTA, J., «Rasgos apostólicos de Mossèn Jacinto Verdaguer» a *Apostolado sacerdotal*, desembre 1945; «El sacerdote poeta Jacint Verdaguer», pròleg a les *Obres Completes*, Perenne, Barcelona 1949. *Vocación i sacerdocio de Mossèn Jacinto Verdaguer*, Barcelona, 1953.

COMAS, Antoni, «Evocació de l'Esbart de Vic en el seu centenari» a *Ausa*, V, 1964-1967, pàgs. 292-311.

MIRACLE, Josep, *Verdaguer amb la lira i el calze*, Barcelona 1952.

P. MIQUEL D'ESPLUGUES, *La tragèdia de Mossèn Verdaguer*, Barcelona 1930.

PABÓN, Jesús, *El Drama de Mossèn Jacinto*, Ed. Alpha, Barcelona 1954, 2a ed., Barcelona 2002.

RIAL I CARBONELL, Ramon, «Aproximació a la història del Seminari Conciliar de Vic» a *Diccionari de filòsofs, teòlegs i mestres del Seminari de Vic (1749-1968)*, Ed. Patronat d'Estudis Osonencs, Osona a la butxaca 22-23, Vic 2000, pàgs. 27-97.

ROJAS, Manuel (agustí), *Documentos inéditos a cerca de Mn. Jacinto Verdaguer*, Barcelona 1933, 2a ed., Palma de Mallorca 1935 i 3a, Madrid 1952.

SALARICH I TORRENTS, Miquel S.; i Miquel S. YLLA-CATALÀ I GENIS, *Vigatans il·lustres*, Ed. Patronat d'Estudis Osonencs, Osona a la butxaca 5-6, Vic 1983.

SERRA I BOLDÚ, J., *Mossèn Jacinto Verdaguer. Records dels set darrers anys de sa vida, seguits d'una impressió sobre la causa dels seus infortunis*, Bellpuig 1915.

Un Catalán [Dr. R. TURRÓ], *Verdaguer vindicado*, Barcelona 1903 i «La Vera història de Jacint Verdaguer», a *La Publicidad*, 1923.